

І. Гончаренко,

зав. сектору відділу комплектування Національної бібліотеки Білорусі

В. Мирончик,

зав. сектором відділу бібліографічного опрацювання документів
Національної бібліотеки Білорусі

Періодика у фондах Національної бібліотеки Білорусі: тенденції розвитку колекції у сучасному комунікативному середовищі

Розглядається сучасний стан і особливості розвитку колекції періодичних і продовжуваних видань. Акцентується увага на стратегічному переорієнтуванні у виборі пріоритетів придбання періодики у друкованому вигляді або забезпечення доступу до її електронного варіанту.

Періодичні видання – джерело інформації, що найбільш оперативно відбиває останні новини і досягнення у всіх сферах життя суспільства. Це один із основних активно затребуваних сегментів у величезному різноманітті фондів бібліотеки.

Колекція періодичних і продовжуваних видань Національної бібліотеки Білорусі на даний час становить понад 3 млн одиниць зберігання і включає:

- фонд періодичних і продовжуваних видань, обсяг якого становить **3 051 389 прим.** 50 мовами. У їх числі як національні документи, так і документи республік колишнього СРСР, країн СНД і далекого зарубіжжя;
- фонд газет, що нараховує **38 780 комплектів** 25 мовами, представлений виданнями від XIX століття до сучасних білоруських і зарубіжних газет.

НББ – хранителька національного документного надбання країни. Водночас бібліотека виконує місію республіканського інформаційного центру і спирається на вивчення інформаційних потреб білоруського суспільства з урахуванням тенденцій розвитку світового ринку періодики.

Особлива увага приділяється розвитку фонду національної періодики як унікального, єдиного у світі повного зібрання даного виду документів.

Концептуально-нормативне поле, яке визначає діяльність бібліотеки в цьому напрямі, включає такі документи:

- Закон Республіки Білорусь «Про бібліотечну справу в Республіці Білорусь» (2002 р.);
- Постанова Кабінету Міністрів Республіки Білорусь «Про затвердження порядку розсилання обов'язкових безплатних і платних примірників

друків друкованих видань» (1996 р.);

- «Інструкція з обліку і зберігання бібліотечних фондів у Республіці Білорусь» (2002 р.);
- Статут ДУ «Національна бібліотека Білорусі» (2006 р.);
- «Концепція формування інформаційних ресурсів НББ» (2005 р.);
- «Єдиний профіль комплектування системи фондів НББ» (2004 р.).

Необхідно відзначити, що незважаючи на деяку недосконалість існуючої законодавчої бази (зокрема, відсутність закону про обов'язковий примірник) зусиллями співробітників бібліотеки лакуни в потоці обов'язкового примірника друкованих періодичних видань зведено до мінімуму і становлять у поточному режимі не більше 0,3 %.

Щорічні надходження часописів і продовжуваних видань у фонди бібліотеки перевищують **60 000 прим.** Безперервне і різнобічне поповнення колекції суспільно значущими документами забезпечується шляхом диференційованого використання різноманітних джерел комплектування. Залежно від ступеня їхньої надійності, оперативності, економічності, повноти репертуару приймаються обґрунтовані рішення щодо їх конкретного використання.

Відсоткове співвідношення використання різноманітних джерел комплектування періодики в 2006 р. було таким:

- обов'язковий безплатний примірник – 17 %;
- передплата – 68 %;
- закупівля – 1 %;
- обмін – 6 %;
- дари – 3 %;
- внутрішні резерви – 5 %.

Поповнення колекції національної періодики здійснюється в основному за рахунок практично стовідсоткової повноти надходження обов'язкового безплатного примірника. Разом з тим бібліотека формує резервний фонд, а також, з огляду на потреби підсобних фондів різноманітних структурних підрозділів, найчастіше одержує додатково до п'яти примірників білоруської періодики, до двох і більше примірників періодичних видань інших країн.

Динаміка формування інформаційних запитів читачів НББ в умовах бурхливого розвитку електронного комунікативного середовища, а також чинники, що впливають на ускладнення механізму придбання (тендери й ін.), одержання (жорсткість митних процедур) і дедалі зростаюча вартість періодики зумовили стратегічне переорієнтування у формуванні колекції періодичних і продовжуваних видань.

З появою нових інформаційних ресурсів і розширенням технологічних можливостей у новій будівлі НББ вивчається питання переваг і розумного балансу в придбанні друкованих періодичних видань або забезпечення доступу тільки до їх електронного варіанту. Перегляд репертуару передплати з цією метою в НББ розпочато із періодики далекого зарубіжжя, оскільки тенденція значного збільшення вартості тут виявляється особливо гостро. Кількість передплатних видань на 2007 р. становить лише 6 % загального обсягу передплати, а сума, витрачена на їх придбання, перевищує 32 % загальної суми передплати.

У даний час у НББ забезпечено доступ користувачів до 118 найбільших і найавторитетніших світових БД (63 із них – у тестовому доступі). Вони містять великий обсяг повнотекстових електронних версій зарубіжних періодичних видань:

- загальна кількість електронних повнотекстових часописів – 20 000 назв (19 500 – іноземними мовами, 500 – російською мовою);
- загальна кількість електронних повнотекстових газет – 4200 назв (470 – іноземними мовами, 3730 – російською мовою).

Аналіз зарубіжної періодики в повнотекстових БД виявив, що 34 % друкованих періодичних видань, що надходять за передплатою, дублюються в електронних БД, до яких забезпечено доступ користувачів НББ. У результаті подальшого детального вивчення варіантів представлення періодики в БД (повнотекстова версія, реферат, ембарго тощо) і дослідження, чому надають перевагу користувачі, виробляється оптимальна стратегія комплектування. При цьому беруться до уваги такі переваги електронних версій:

- оперативність доступу, наданого в кожному з 19 читальних залів. Крім того, 20 % загального обсягу передплачуваної періодики у друкованому вигляді доступні в БД відразу після виходу видання у світ, у той час як друкована версія приходить із запізненням на декілька місяців;
- можливість одержання всього архіву періодичного видання з початку його заснування, що дає змогу зняти питання лакун за попередні роки;
- надання різнопланових пошукових можливостей, що дають змогу оперувати в цілому масиві електронних періодичних видань із вивантаженням і збереженням результатів пошуку.

Використання періодики в електронному вигляді внесло корективи в традиційні механізми і способи зберігання та використання цих джерел інформації. При цьому удосконалюється організаційна структура фонду, його якісне наповнення і відбиття інформації про нього.

У новій будівлі бібліотеки виникла можливість переглянути принцип організації видової фондової структури для більш раціональної організації фондів і їх використання.

Так, поділ фондів за видовою ознакою дає можливість більш серйозного вивчення проблем збереження даного виду видання, підвищення професіоналізму співробітників у роботі з певним видом документів.

До 1993 р. фонд періодичних видань НББ був організований і зберігався відповідно до алфавіту заголовків документів. На сьогодні розстановочний шифр присвоюється не конкретному документу, а виданню в цілому. У такий спосіб збирається колекція періодичного або продовжуваного видання протягом усього періоду його виходу, що не тільки оптимізує процес обслуговування користувачів, але і сприяє науковій роботі з фондом.

На особливу увагу заслуговує фонд дореволюційної періодики НББ. Він налічує 2300 найменувань і близько 280 000 одиниць зберігання. Дуже важливо зберегти цей фонд, що має історико-культурну цінність.

Національний документ у дореволюційному фонді періодичних видань представлений такими цінними з історичної точки зору виданнями, як «Витебские губернские ведомости» (1848–1858 рр.), «Минские епархиальные ведомости» (1869–1917 рр.), «Полоцкие епархиальные ведомости» (1874–1917 рр.), «Гродненские епархиальные ведомости» (1901–1915 рр.), «Минская старина» (1909–1913 рр.), «Праваслаўны братчык» (1910–1911 рр.) та ін.

Від 2006 р. у бібліотеці ведеться робота з поцифрування періодичних видань. У першу чергу поцифровуються національні документи початку ХІХ століття. Формуються такі тематичні колекції: «Білоруські православні періодичні видання у фондах НББ», «Білорусь у складі Російської імперії: економіка, політика, історія, побут» та ін.

Поцифрування періодики є ефективним і ощадливим способом збереження видань. У результаті забезпечується широкий і зручний доступ користувачів до інформаційних ресурсів НББ.

Ця робота синхронізується з активним формуванням «Електронного архіву національної періодики», який поповнюється з грудня 2006 р. і на сьогодні включає 50 назв, 1604 прим. білоруських

періодичних видань, а також 3 продукти інформаційних агенцій.

Оперативне і якісне поповнення даного електронного ресурсу дасть змогу скоротити потребу в додатковій передплаті на друковані білоруські періодичні видання і забезпечить збереженість фонду національної періодики.

Розвиток колекції періодичних і продовжуваних видань у НББ відбувається з використанням усього різноманіття сучасних форм і способів придбання, використання, опрацювання і збереження інформаційних ресурсів, застосуванням новітніх автоматизованих технологій і спрямовано на найповніше задоволення потреб різноманітних категорій користувачів.